

3. *Фіцула, М. М.* Педагогіка : навч. посібник / М. М. Фіцула. — К. : Видавничий центр «Академія», 2002. — 528 с.
4. *Хоружа, Л. Л.* Естетичне виховання. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
5. *Щербань, П. М.* Прикладна педагогіка : навч.-метод. посібник / П. М. Щербань. — К. : Вища школа, 2002. — 215 с.

Матеріал поступив в редакцію 10.09.2011.

М. Є. Шабінський
Східно-український національний
університет ім. В. Даля,
м. Луганськ, Україна

ЕСТЕТИЧНА СКЛАДОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ФРАНЦІЇ

Сучасний світ, де панують технократичні підходи та споживацькі інтереси, — це не саме сприятливе середовище для формування всебічно розвинутої та гармонійної особистості. Падіння авторитету таких традиційних осередків накопичення та поступової передачі прийдешнім поколінням розрізнених елементів цілісної системи духовної і культурної спадщини народу, як патріархальна сільська родина, церква і школа підриває моральні устої громади, призводить до того, що цілі верства населення країн зростають поза межами виховного впливу суспільства. Такий стан речей є наслідком цілої низки причин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру, серед яких найсуттєвішими, на наш погляд, є урбанізація населення, глобалізація економічного, інформаційного і комунікативного простору, соціально-економічна криза суспільства, зміни ціннісних орієнтацій дітей і батьків, недостатня окресленість морального ідеалу на рівні державної гуманітарної політики та ін. Подібні проблеми не можуть залишати байдужими керівників держави та громадськість і ставить перед ними імператив термінового вирішення надзвичайно важливого і складного завдання, — пристосувати систему освіти та всі інші зацікавлені інституції до викликів часу, поновити підходи, переглянути форми і методи виховної роботи [1, с. 44].

Визначальну роль в процесі формуванні гармонійної та всебічно розвинутої особистості відіграє естетичне виховання, сутність якого полягає в формуванні у людини здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси. Зміст естетичного виховання конкретизу-

ється у програмах шкільних предметів, різних художніх об'єднаннях учнів, гуртках, секціях, студіях, факультативних занять з етики, естетики, різних типів художньої творчості, історії мистецтв та ін. [4]. Окреме місце в естетичному вихованні займає громадянська освіта, так як ці два напрями виховної роботи тісно пов'язані та взаємозалежні. В представленому до вашої уваги дослідженні ми намагаємось проаналізувати значення форм, методів і прийомів естетичного виховання у процесі формування громадянських якостей учнів початкової школи Франції.

Проблеми естетичного виховання отримали всебічне висвітлення в роботах таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як Е. Акоподжян, О. Буров, І. Зязюн, І. Карпенко, М. Киященко, В. Мартинов, А. Маслоу, К. Менин (К. Ménine), В. Михальов, Ф. Пюжа (Ph. Pujas), А. Ру (A.Roux), Ж. Унгаро (J. Ungaro). Громадянському вихованню у Франції присвячено студії Л. Боярської, Б. Вульфсона, М. Давида (M. David), О. Джуринського, Л. Зязюн, О. Лисової, А. Максименко, Ж. Піаже (J. Piaget), О. Сухомлинської, М. Тоззі (M. Tozzi), А. Фовре (A. Fauvret), Т. Швець, Л. Шипілової. Сучасний стан та тенденції подальшого розвитку початкової школи у Франції відображені у публікаціях О. Бажановської, Т. Левченко, Т. Міндліної, Л. А. Парамонової, Ф. Перре (F. Perret), К. Переті (C. Peretti), В. Полтавця, Е. Ю. Протасової, Ж. Ферр'є (J. Ferrier). Різні аспекти громадянського виховання на уроках образотворчого мистецтва і музики, а також використання естетичного виховання задля досягнення цілей громадянської і моральної освіти зустрічаються у творах О. Бреніф'є (O. Brénifier), Ф. Бро (F. Braud), С. Еспас'є (S. Espécier), Н. О. Моро (N. O. Moreau), Ф. Одіж'є (F. Audigier), Ю. А. Пастухової, Ж. Роша (G. Roche), Т. Харченко, Г. П. Шевченко. Поряд з цим, тема естетичної складової у процесі громадянського виховання продовжує приваблювати науковців своєю недостатньою вивченістю.

Ціллю дослідження є аналіз естетичної складової в громадянському вихованні початкової школи Франції та пошук можливостей застосування позитивного французького досвіду для вдосконалення педагогічної практики в Україні. При цьому ми вирішуємо наступні завдання:

- показати важливість естетичного виховання для формування громадянських якостей учнів;
- дослідити взаємні впливи естетичного і громадянського напрямів виховання;
- проаналізувати прийоми і засоби естетичного виховання у громадянській освіті.

У своїй роботі ми використовували конкретну методологію педагогічної науки, дисциплінарну методологію виховання, міждисциплінарну методологію естетичного і громадянського виховання. При цьому ми спиралися на такі педагогічні методи досліджень як методи теоретичного пошуку (аналіз і синтез подій і явищ, індукція і дедукція інформації, порівняння, класифікація, узагальнення, абстрагування і конкретизація), виявлення шляхів удосконалення практики та вивчення продуктів діяльності (дослідження документів, архівів, періодики, теле- і радіопередач).

Громадянське виховання — це тема, яка не втрачає для Франції своєї актуальності протягом більш ніж двох останніх століть. Громадянами французії почали називати себе під час Великої французької революції 1789 р. на противагу існуючому в королівстві терміну «підданий». Під громадянином революціонери того часу розуміли вільну, рівну в своїх правах і обов'язках, соціально активну людину, для якої головними в житті є ідеали незалежності, патріотизму, соціального братерства. Завдання виховання такої особистості було покладено на школу, а так як найпоширенішою і найдоступнішою на той час була початкова школа, то саме вона стала першою кузницею громадян, переконаних республіканців, а з часом і демократів [8].

На сучасному етапі свого розвитку система початкової освіти Франції передбачає реалізацію громадянського виховання на міждисциплінарному рівні, через викладання предмету «Громадянська і моральна освіта».

В новому Розкладі занять початкової школи редакції 2008 р. «Громадянське і моральне виховання» на етапі 2-го циклу, як окремий урок більше не фігурує. Його курс викладається на уроках інших дисциплін згідно загальних рекомендацій, тематичному плану та очікуваних компетенцій, наведених в новій редакції Програми початкової школи. Громадянське виховання з'являється в Розкладі на етапі 3-го циклу, при цьому воно входить до блоку «Гуманітарної культури», де «Історія-географія-громадянське і моральне виховання» (78 годин на рік) фігурує поруч із художньої практикою та історією мистецтв (78 годин на рік) [7, с. 7].

«Громадянська і моральна освіта» у початковому класі (CP) продовжує роботу, почату у дитячому садку і зосереджується на двох основних темах: «Життя у колективі. Знайомство з громадянськістю: повага до себе і до інших», «Франція — це Республіка: як здійснюється голосування?»

У наступному першому елементарному класі (CE1) до двох попередніх тем «Життя у колективі. Знайомство з громадянськістю: повага до себе і до інших», «Франція — це Республіка: як здійснюється голосування?» додаються ще наступні: «Уміти розпізнавати символи Французької Республіки», «Приймати участь у класних зборах, поважати правила спілкування», «Поважати інших та життя в колективі».

Громадянське виховання на етапі другого елементарного класу (CE2) здійснюється навкруги такої складної теми, як «Краще зрозуміти механізми функціонування суспільства: права і обов'язки громадянина, повага до себе і до інших».

«Життя в суспільстві: права і обов'язки громадянина, повага до себе і до інших» та «Заклади Республіки, демократичне життя» вивчаються у першому середньому класі (CM1).

Останній клас французької елементарної школи — другий середній клас (CM2) поглиблює теми, що розглядалися у попередньому класі, але тепер діти ближче знайомляться із принципами громадянського життя: «Принципи життя в суспільстві: права і обов'язки громадянина, повага до себе і до інших» та «Заклади Республіки, принципи Демократії» [9, с. 19, 26-27].

За змістом весь матеріал Громадянського виховання в початковій школі можна поділити на чотири великі блоки: «Базові правила організації громадського життя та демократії», «Складові частини французької нації» (складається з двох частин: «Характеристики французької нації» і «Символи Республіки: національні емблеми та інші символи»), «Європейський союз та франкофонія» та «Жити разом або основні принципи моралі» [5].

За формою організації громадянське виховання здійснюється як на уроках (формування здатності працювати в колективі надає перевагу такій формі роботи, як керована дискусія), так і під час позакласних і позашкільних заходів. До позакласних форм виховної роботи відносяться факультативні заняття, гуртки, семінари, змагання та ін. Значна увага при цьому приділяється розвитку системи класного та шкільного самоврядування (участь у роботі рад, розробка Правил класу, кооперативна та проектна діяльність). Позашкільні виховні заходи організуються як школою (тематичні екскурсії, реалізація проектів колективної творчої діяльності, спортивні, краєзнавчі та екологічні походи...), так і іншими структурами різної направленості і форми власності, які опікуються вихованням дітей під час їх дозвілля (асоціації, клуби, секції, музичні і художні школи, літні табори...).

Визначальну роль в ефективній організації громадянського виховання учнів початкової школи відіграє особистість вчителя. Від нього залежить, як буде почуватися в класному колективі кожна дитина, як розвинуться її природні задатки, чого досягне кожний учень окремо і весь класний колектив разом.

Від професійного досвіду та своїх особистих здібностей педагога залежить чи будуть діти пасивними слухачами, чи вони стануть активними ініціаторами й виконавцями спільно підготовлених навчально-виховних суспільно корисних проєктів. Емоційного забарвлення і відчуття піднесеності рутинній шкільній пізнавальній та виховній діяльності може надати лише вміле використання елементів естетичного виховання.

Французьку дитину привчають до естетичного сприйняття навколишнього світу з моменту першого відвідання материнської, а потім елементарної школи. Цій цілі прислуговуються і зовнішній вигляд школи, зелень і квіти її дворика, чистота і охайність приміщень. Більшість будівель початкової школи сіл, селищ і містечок споруджувалися одночасно і в одному комплексі із меріями, тож знаходиться у центрі, відокремлено від коледжу та ліцею, тому малюк відчуває тут себе затишно і безпечно. Цілям естетичного виховання служить оформлення підручників і зошитів, широке використання в навчанні наочності, технічних засобів навчання та комп'ютерних технологій. Пошук і визначення краси, її відтворення доступними дитині засобами присутні, той чи іншою мірою, на всіх, без винятку, уроках початкової школи. Чи йдеться про вишуканість текстового фрагменту чи вірша на уроці рідної мови, гармонію цифр і ліній на математиці, зародження та розвиток цивілізацій на історії, насолоду від спостерегання за чудовими пейзажами, вражаючим світом тварин і рослин на географії, — всюди естетичне подання навчального матеріалу підсилює навчальний ефект і ефективність засвоєння знань. Навіть уроки фізичної культури і спорту, експериментальних та технічних наук неможливо уявити без естетики. Для кращих спортивних результатів діти повинні знати, що сила, спритність і краса людського тіла, — це, ще з античних часів, дві сторони однієї медалі.

Окреме місце по відношенню до естетичного виховання в шкільній програмі займають така дисципліна, як «Художні практики та історія культури», на який відводиться 81 година річного навчального навантаження в циклі С2, та 78 годин — в циклі С3. Під час цього уроку діти залучаються до світу прекрасного: вивчають історію мистецтв, знайомляться із зразками найкращих витворів людського генію, картинами, скульптурами, музичними творами та ін. Одночасно вони

залучаються до творчої художньої та музичної діяльності: малюють олівцями і фарбою, створюють композиції і предмети із паперу, пластиліну, дерева та інших матеріалів, співають хором [7].

Значне місце естетичному вихованню приділяється у позакласній та позашкільній організаційних формах навчально-виховної роботи. Тут у якості прикладу слід згадати про участь дітей у виготовленні афіш і об'яв, редагуванні стінної та електронної преси, конкурсах і змаганнях, екскурсіях до музеїв та виставок, знайомстві із об'єктами матеріальної та духовної культури краю, походах в ліс чи то гори, відвідуванні спеціалізованих художніх, музичних та ін. секцій, курсів і шкіл.

Нові можливості для естетичного виховання французької молоді відкрилися із створенням Європейського союзу. Відсутність віз і кордонів всередині цього наддержавного утворення надала французьким школярам можливість не тільки спілкуватися із своїми однолітками із інших європейських країн, але й реалізовувати спільні проекти, відвідувати один одного та збагачувати свій внутрішній світ знайомством із найкращими пам'ятниками архітектури, історії та культури країн-сусідів.

Визначну роль естетичні прийоми відіграють і в процесі громадянського виховання. Учні початкової школи дуже чутливі до зовнішнього боку процесу навчання, умов, в яких вони працюють. Це вимагає від вчителів, щоб їх зовнішність завжди відповідала дитячим ідеалам скромності, охайності, акуратності, підтягнутості. З цієї ж причини, велике враження, справляє на дітей використання в інтер'єрі школи державних символів (прапор, текст гімну, портрет президента, бюст Маріанни). Немаловажним є естетичне, яскраве, привабливе для дітей оформлення підручників, зошитів, роздавального матеріалу з громадянської і моральної освіти.

Залучення, на уроках, в процесі викладання матеріалу з громадянської і моральної освіти, художніх текстів, віршів, патріотичних і народних пісень, музичних фрагментів, фільмів, ілюстрацій з репродукціями картин, фотографіями та малюнками скульптур, фотопортретів визначних людей, фотографій, слайдів, мультимедійних презентацій. Так, вивчаючи тему «Відмова від дискримінації», учні узнають від вчителя що таке дискримінація, які види дискримінації існують. Розповідь вчителя ілюструється при цьому фрагментами із роману А. Бічер-Стоун «Хатина дядьки Тома», «картинами, на яких зображена розправа над чорношкірим рабом чи то карикатура на роботодавця, який не приймає людину на роботу тому, що йому не подобається... «колір... краватки» (дискримінація по расовому принципу). Інформація доповнюється музикальними фрагментами (негритянський блюз).

Дітям можна запропонувати конкурс малюнків, на якому вони б представили дружбу між представниками різних рас. Актуальною, у світлі боротьби із расовою дискримінацією є тема знищення євреїв під час другої світової війни. Ця інформація може ілюструватися кадрами документального фільму про облави на вулицях французьких міст та про табори смерті нацистів, фотографіями, документальними свідченнями жертв геноциду. Ця тема може бути розвинута під час зустрічей із ветеранами війни, екскурсій до музеїв із відповідною експозицією, тематичних виставок [5, с. 18—21].

Таким чином, за допомогою естетичної складової громадянське виховання учнів початкової школи у Франції стає більш ефективним і переконливим. Використовуючи природжене прагнення дитини до прекрасного, школа отримує можливість одночасно вирішувати два важливих для суспільства завдання: виховувати громадянські риси особистості та формувати її естетичну свідомість і естетичну поведінку.

З іншого боку, ставлячи перед собою завдання естетичного виховання, вчитель часто використовує методи та окремі прийоми громадянського виховання. Так, наприклад, на уроках художньої практики часто застосовуються колективні та командні форми роботи, витвори мистецтва обговорюються методом керованої дискусії, неможливо розділити художню і патріотичну складові під час вивчення картини Є. Делакруа «Свобода на барикадах» чи то хорового виконання «Марсельези».

Взаємозалежність та взаємодоповнюваність естетичного і громадянського виховання у французькій початковій школі, аналіз різних аспектів громадянського виховання і освіти, особливості функціонування початкової школи у Франції відображено у чотирьох публікаціях [1—3; 6], а результати досліджень з цієї проблеми обговорювалися під час наступних наукових конференцій: XVI Міжнародна наукова конференція молодих науковців «Наука і вища освіта» (17-18 квітня 2008 р., м. Запоріжжя, Україна), Міжнародна наукова конференція «Євроінтеграційні процеси в освіті та науці: від співробітництва між містами до міждержавної інтеграції» (23—27 вересня 2009 р., м. Євпаторія, Кримська автономна область, Україна), IV Міжнародна науково-практична конференція «Духовно-культурні цінності освіти та виховання» (14-15 жовтня 2009 р., м. Луганськ, Україна), XVI Науково-практичної конференції «Університет і регіон: проблеми сучасної освіти» (22—26 листопада 2010 р., м. Луганськ, Україна).

Проведене нами дослідження дозволяє стверджувати, що естетичне виховання є одним із найважливіших напрямів виховної роботи, від якого значною мірою, залежить успішне формування громадянських якостей учнів початкової школи Франції.

Естетичне і громадянське виховання знаходяться у тісній взаємозалежності: прийоми і принципи формування естетичного сприйняття світу реалізуються і підсилюються засобами громадянського виховання. Так само і ефективне громадянська освіта неможлива без умілого естетичного оформлення виховного процесу.

Серед різноманітних прийомів і засобів естетичного виховання, які активно використовуються у громадянській освіті на особливую увагу, на наш погляд, заслуговують використання на уроках та в позаурочній роботі художніх текстів і віршів, ілюстрація вивчає мого матеріалу репродукціями картин, фотографіями, кадрами із документальних і художніх фільмів, залучення народної і патріотичної пісенної і музикальної творчості.

Список джерел

1. *Braud, F.* 50 activités pour enseigner l'instruction civique et morale aux cycles 2 et 3 / F. Braud, O. Brénifie // Ouvrage ressource. — SCEREN. — Toulouse, 2011. — P. 228.
2. *Chabinski, N.* Les chaires UNESCO en France comme un moyen effectif de l'éducation civique des personnalités / М. Є. Шабінський // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць / Гол. редактор Г. П. Шевченко — Луганськ : Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. — 2009. — Вип. 4(33). — С. 190—196.
3. *Бутенко, В. Г.* Актуальні проблеми модернізації художньо-естетичної освіти учнівської молоді / В. Г. Бутенко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць / Гол. редактор Г. П. Шевченко. — Луганськ : Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. — 2005. — Вип. 2(8). — С. 4—47.
4. *Шабінський, М. Є.* Громадянське виховання у початкових класах французької школи / М. Є. Шабінський // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць / Гол. редактор Г. П. Шевченко. — Луганськ : Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. — 2005. — Вип. 6(12). — С. 222—228.
5. *Шабінський, М. Є.* Екологічна освіта для сталого розвитку через громадянське виховання у початкових класах французької школи / М. Є. Шабінський // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць / Гол. редактор Г. П. Шевченко. — Луганськ : Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. — 2008. — Вип. 1(24). — С. 180—188.
6. *Шабінський, М. Є.* Особистість вчителя і громадянське виховання на прикладі роботи з учнями початкових класів французької школи / М. Є. Шабінський // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць / Гол. редактор Г. П. Шевченко. — Луганськ : Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. — 2006. — Вип. 4(17). — С. 212—222.
7. *Шевченко, Г. П.* Система духовно-нравственного развития учащейся молодежи Украины / Г. П. Шевченко // Педагогика. — 2008. — С. 114—120.
8. *Horaires des écoles maternelles et élémentaires* // Bulletin officiel du Ministère de l'éducation nationale et du Ministère de l'enseignement supérieur et de la recherches Nr 3 du 19 juin 2008.
9. *Meyer-Bisch P.* La culture démocratique: un défi pour les écoles / P. Meyer-Bisch. — Unesco, 1995.

10. Programmes des écoles maternelles et élémentaires // Bulletin officiel du Ministère de l'éducation nationale et du Ministère de l'enseignement supérieur et de la recherches Nr 3 du 19 juin 2008.

Материал поступил в редакцию 21.07.2011.

M. I. Grudeva
Medikal University
"Prof. d-r Paraskev Stojanov",
Varna, Bulgaria

THE ROLE OF NURSES AND MIDWIVES IN THE PROCESS OF ATTRACTING PATIENTS AS AN ACTIVE SUBJECT IN EDUCATING STUDENTS

Learning process is most often defined as a whole made up of different components and elements that are in close liaison with each other, and integrity. This definition allows us to perceive it more as an extremely complex, multi-determined, focused, organized, inconsistent, subjective, doublesided, manageable, time-dependent [1]. If we corelate these basic characteristics of the training process to its counterpart in specific educational environment we will find not only identity in terms of its basic definition, but in terms of its basic perception. Of course this match is conditional, ie if that does not take into account the impact of conditions and factors that characterize the specific environment.

Studying these effects in depth, we will undoubtedly highlight the major differences between the two processes, on which we will have a reason to talk about specifics of assessing the training in one or another educational environment. In this aspect of the reasoning we can say that the process of learning in higher medical school has all the characteristics of traditional learning process. On the one hand it is a whole made up of different components and elements that are in close liaison with each other, and integrity. On the other hand it is complex, multi-determined, focused, organized, inconsistent, subjective, doublesided, manageable and time-dependent [6]. Third, it has its own specific characteristics that makes it unique and distinguish it from both traditional and the process of training in other universities. Among these characteristics, we can highlight several important:

- focus on education (acquisition of professional competence in health care);
- presence of third entity in the learning process — the patient;